

El plural amb «s» de les sigles

JAUME SALVANYÀ

Si no sabem quants *Cottets* hi ha a Catalunya, ho podem buscar a la seva pàgina web; al Facebook hi trobem un munt de *Maragalls*; a l'hora de comprar-nos un cotxe dubtem entre els *Audis* A3 i A4; quan anem a comprar el diari al matí, als quioscos hi trobem dos *Periódicos*, un en català i l'altre en castellà; hi ha gent que es grava els cinc *Cors de la ciutat* i se'ls mira tots d'una tirada el cap de setmana.

Tradicionalment hi ha hagut dubtes, vacil·lacions i una prudència excessivament conservadora a l'hora d'escriure certs plurals que oralment no presenten cap problema, i el dels noms propis n'és una mostra ben clara. Molts correctors esmenarien els exemples precedents fent girs de l'estil «Si no sabem quantes *botigues Cottet* hi ha a Catalunya...».

Però aquest és un fet que no solament passa amb els noms propis. A l'escola ens ensenyen que en català tenim es i os obertes i tancades, i el diccionari ens informa que aquestes lletres fan el plural *es* i *os*, però Badia i Margarit, en la *Gramàtica de la llengua catalana* (1994), tot i que també aclareix que els noms de les lletres fan el plural per la simple addició de *s* (p. 410), escriu, per exemple, que «la pronunciació de les *ee* i de les *oo* tòniques que no duen accent gràfic és un punt delicat de la fonètica catalana» (p. 83).

Un dels plurals més controvertits, relacionat en part amb aquest últim cas de les lletres, és el de les sigles. N'hi ha que no presenten gaires problemes, perquè s'usen en singular: les que són noms propis de marques, empreses, organismes, institucions, entitats, associacions, organitzacions, lleis, plans d'estudis, universitats, partits polítics, etc. (*H&M*, *TV3*, *BBVA*, *IEC*, *FBI*, *ACB*, *OTAN*, *LAU*, *ESO*, *UB*, *PSC*). Aquestes sigles només admeten plural si designen realitats comptables (*BMW*: *dos be-ema-*

ves; *CNL*: *els diferents ce-ena-eles de Barcelona*).

Hi ha altres sigles que, sense ser noms propis, tampoc no solen pluralitzar (*HTML*, *TGV*, *PIB*, *TNT*, *IRPF*, *KO*, *XXL*). I trobem alguna *rara avis* que, tot i ser intrínsecament plural, l'ús oral l'ha consagrada en singular (*3D*, dit *tres-de* i no pas *tres-des*, de 3 dimensions; *les SS*¹, dit *essa-essa* i no pas *essa-esses*).

Però, al marge d'aquestes que no pluralitzen o no solen fer-ho, n'hi ha que sí que ho fan d'una manera sistemàtica quan és necessari (*CD*, *BTT*, *GPS*, *PDA*, *ERO*, *CD-ROM* i unes quantes més que anirem veient en aquest article). La qüestió és: una sigla com *CD*, com s'ha de dir en plural? Amb *s* o sense? I com s'ha d'escriure? ¿*CD*, tal com el singular? ¿*CDs* o *CD's*, com fa l'anglès? *CDS*? Potser s'hauria de desplegar en *cedés*?

Les sigles tendim a escriure-les en majúscules i sense punts. Això no deixa de ser una convenció, com ho és el fet de marcar-ne o no el plural gràficament. En la nostra llengua el conjunt de normes que s'han proposat sobre l'escriptura de les sigles –que, segons Xavier Rull, segueixen «una opció tipogràfica que es va prendre per al llenguatge administratiu català a la dècada dels vuitanta del segle xx»²– s'inclinen per no admetre la marca de plural, però, com veurem, la pràctica és força més variada i complexa.

La primera cosa que cal aclarir és que les sigles, pel fet de ser noms, tenen plural *per se*: morfològicament en llengua oral adopten la *s* (*ce-des*, *be-te-tes*, *ge-pe-esses*, *pe-de-as*, *eros*, *ce-de-roms*); sintàcticament converteixen en plural l'article i els adjectius que les determinen i qualifiquen (*els IVAs aplicats*), i, lexicogràficament, quan arriben a escriure's amb minúscules, accentuant-se si és el cas (*radar*, *ovni*, *mòdem*, *elapé...*), fan

el plural amb normalitat (*radars*, *ovnis*, *mòdems*, *elapés*). És absurd considerar que, mentre són sigles, *RADAR*, *OVNI*, *MODEM* i *LP* no tenen plural i, en canvi, passen a tenir-ne quan es lexicalitzen. El plural el tenen des del moment que entren en la llengua; una altra cosa molt diferent és que, pel motiu que sigui, hi hagi qui decideixi no marcar-lo gràficament.

Les sigles són un dels formats amb què arriben a la llengua comuna una bona colla de neologismes (*ABS*, *LED*, *CPU*, *MP4*, *FTP*, *RAM*, *TDT*, etc.). I com que cada vegada són més, seria convenient de normalitzar-les amb un mecanisme sistemàtic que en reguli el plural des del mateix moment que entren en la llengua, independentment que posteriorment puguin acabar escrivint-se amb minúscules o desplegant-se gràficament. Un mecanisme, en definitiva, que les faci normals, i negar-se a donar-los marca de plural com fan un bon conjunt de llibres d'estil és un símptoma clar d'anormalitat:

- *Manual d'estil*: «No hem d'afegir mai cap *essa* a una sigla, però sí que hi farem concordar l'article, si en porta.» Posa com a exemples incorrectes *les TACS*, *les TACs*, *les TAC's*, i com a exemple correcte *les TAC*; i també *els SNS*, *els SNs*, *els SN's*, que s'han de canviar per *els SN*.
- *Vilaweb*: «És impropedent pluralitzar-les afegint-hi 's' o, pitjor encara, 's' precedida d'apòstrof. En lloc d'això posarem davant la sigla intacta l'article idoni: les ONG, les PIME (no pas les ONGs, PIMEs, ni ONG's, PIME's).»
- *El Periódico*: «El plural d'una sigla mai es forma afegint-hi *s*, sinó posant en plural l'article que l'acompanya: les OPA, no les *OPES ni les OPAs; les SAL, no les *SALS; les ONG, no les ONGs.»

1. Tot i que pròpiament és singular (la *SS*, de *Schutzstaffel*, 'escamot de protecció'), en general es percep com a plural.

2. Xavier Rull, «La lexicalització de les sigles: pautes i propostes», dins la revista *Llengua i Literatura*, núm. 18. Es tracta d'un article que, a partir d'una anàlisi general molt completa de les sigles i les seves particularitats, reflexiona sobre la seva adaptació a la llengua.

Fixem-nos que tots tres coincideixen en la prohibició d'escriure la *s*, però també en la necessitat de pluralitzar l'article. És una solució pràctica, sí, perquè és sistemàtica, però no és gens natural, per la tendència de la llengua a fer con-cordar l'article amb el nom, ni coherent amb la gramàtica, que així ho preveu. I és una solució especialment perniciososa, com veurem més endavant, ja que influ-eix negativament en l'oralitat.

D'altra banda, si resulta que la sigla no porta article a davant, pot gene-rar confusions. I si no, observem tres exemples reals, que m'han passat per les mans:

- 1) En el full de propaganda d'una festa en una discoteca hi ha el reclam següent: «Entrada de franc i CD de regal». Això vol dir que tothom que hi vagi entrarà gratis i li regalaran un disc compacte. I és diferent de «entrada de franc i CDs de regal», on s'entén que regalaran uns quants compactes, però no necessàriament n'hi haurà un per a cada assistent.
- 2) Un estand d'una fira de videojocs vol comunicar que ha habilitat una zona amb pe-essa-pes (sigla de *PlayStation portable*, en anglès). No és el mateix dir ni escriure «zona amb PSP» que «zona amb PSPs». En el primer cas s'entén que tenen una sola consola, i en el segon cas, que en tenen unes quantes.
- 3) En un programa de televisió s'ha d'escriure el càrrec d'una persona que treballa amb diferents o-ena-gés: «consultora d'ONG» no és el mateix que «consultora d'ONGs». En el primer cas s'entén que és cons-ultora d'una ONG i prou o, com a mínim, queda el dubte.

I en trobaríem més casos: una festa amb DJ en directe no és el mateix que una festa amb DJs en directe; un ordina-dor amb USB pot no ser el mateix que un ordinador amb USBs (aquest últim té més d'un port), etc.

Pel que fa a les gramàtiques, trobem el següent:

- *Gramàtica de la llengua catalana* del IEC (versió provisional en línia): «La grafia de les sigles es manté invaria-

ble malgrat la flexió dels components i de la mateixa sigla, fora de casos consagrats per l'ús com CCOO (per *Comissions Obreres*), PPCC (per *Països Catalans*), que podrien esde-venir confusionaris si se'n simplifi-caven les lletres repetides.»

De tota manera, en l'agenda d'activi-tats que cada setmana envia el IEC per correu electrònic, per a la set-mana del 17 de novembre del 2008 s'anunciaven dues conferències titu-lades «El comerç d'OGMs» i «Els OGMs: el debat polític» (sigla de *organismes genèticament modifi-cats*). Per tant, el mateix Institut es deixa portar per la naturalitat i la coherència que suposa en aquests casos marcar la *s*. Potser encara són a temps de revisar la gramàtica i obrir-se a aquest canvi!

- *Gramàtica del català contemporani* (p. 923): «Com que són inicials, les sigles no representen gràficament el plural (p.e.: *els EUA* o *els USA*, *les FAQ*, *les IBM*, *les ONG*, *els IVA*). La llengua [oral] tracta normalment les sigles com a mots invariables quan són inherentment plurals (p.e.: *els EUA* [əlzɛuà] o *els USA* [əlzúsá], *les FAQ* [ləsfák]), però té tendència a incorporar la marca de plural si ho permet l'estructura sil·làbica (p.e.: *les IBM* [ləziβeéməs], *les ONG* [ləzɔenə zés], *els IVA* [əlzibəs], etc.).»

Ara bé, aquesta gramàtica quan ha hagut d'escriure els plurals de SN, SP o SAdj, ha optat per SNs, SPs i SAdjs. Ja veiem, per tant, que la teo-ria va per una banda, però la pràctica tendeix a anar per una altra.

Entrem ara en el terreny de l'oralitat, en el qual la GCC ja ens adverteix que la llengua «té tendència a incorporar la marca de plural si ho permet l'estructura sil·làbica». Diem, per exemple, que tenim dos o tres *de-ve-des* de Bruce Spring-steen, que a la feina fem servir diferents *u-erra-els*, que els *geos* han intervin-gut en un segrest o que els mitjans de comunicació es guien molt pels *e-ge-emes* (sigla de *estudis generals de mit-jans*). I, en canvi, molt poca gent diu –si és que hi ha algú que ho digui– que per a fer la prova de paternitat es comparen

els *a-de-ena*, ni que en una presentació utilitzarem tres *pe-de-efa*, ni que hi ha una zona reservada per a *vip* (mot, per cert, entrat ja en minúscules en el GDLC però no encara en el DIEC).

Hi ha divergència, doncs, entre la llengua oral i la forma escrita sense *s* que proposen alguns. El problema d'aquesta dualitat és que el llegir ens pot fer perdre l'escriure –o potser en aquest cas fóra més adequat dir que «l'escriure ens pot fer perdre el llegir»–. M'explico. Cada dia es redacten un munt de textos que han de ser llegits, explicats, inter-pretats públicament. Pensem, per exem-ple, en els telenotícies o els informatius de ràdio, en els guions d'una telenovel·la o d'un programa, en els anuncis, en els doblatges d'un documental o d'una pel·lícula, però també en una conferència o en la presentació d'una tesi, en una obra de teatre o en la veu enregistrada que ens guia en la visita d'un museu. Doncs bé, la reticència a escriure les sigles en plural pot afectar tota aquesta producció oral.

Si en una notícia de *El Punt* trobem escrit que «desarticulen una banda que distribuïa per missatgeria CD i DVD fal-sificats per tot l'Estat»³, com ho llegim? El més probable és que llegim «ce-dé i de-ve-dé falsificats». I el periodista que ho hagi d'explicar en un informatiu de ràdio o televisió, o en un programa d'actualitat, si s'ho troba escrit així, ho dirà en singular. I això crea un model postís, que s'allunya de la realitat, que arriba a milers de persones.

En aquest sentit, el portal lingüístic de TV3 i Catalunya Ràdio, l'ésAdir, que és de les poques fonts que donen orien-tacions d'oralitat, fins fa un quant temps recollia això:

Les sigles són invariables en l'escrip-tura. Gràficament, el plural està indi-cat només pels determinants que les acompanyen. Sí que pronunciarem, però, la marca de plural:

Exemple: ONG

Grafia: les ONG

Pronúncia: les o-ena-gés

Altres exemples: els DJ, els CD, dos DVD, etc.

No és admissible l'ús, copiat de l'an-glès, de fer el plural de les sigles afe-

3. *El Punt*, 16-2-2008.

gint-hi al final una *s*, precedida o no d'apòstrof:

- les *ONGS
- les *ONGs
- les *ONG's

O sigui, no escrivien la marca de plural, però sí que la pronunciaven. Talment com anem veient en aquest article. Però a començaments de l'any 2008 van modificar el criteri sobre la pronúncia. En subratllo els canvis significatius:

Les sigles són invariables en l'escriptura. Gràficament, el plural està indicat només pels determinants que les acompanyen. En llengua oral pot pronunciar-se la marca de plural:

Exemple: ONG

Grafia del plural: les ONG

Pronúncia del plural: les o-ena-gés / les o-ena-gé

[...]

Malauradament, doncs, en comptes de donar entrada a la *s* com a marca de plural a l'hora d'escriure, fan optativa la *s* a l'hora d'enraonar. És una aposta, doncs, contra la tendència espontània dels parlants, i suposa fer un pas enrere en un àmbit, el de l'oralitat, on fins ara no hi havia dubtes a fer la concordança.

El que sembla clar, veient tot aquest joc de despropòsits, és que la divergència entre la llengua escrita i la llengua oral no fa més que confondre i incomodar, i

acaba portant a paradoxes com la que acabem de veure, de donar com a bona l'opció d'emmudir la *s* a l'hora de parlar. Els qui diuen les sigles en plural, també les hi han de poder escriure!; i els qui són partidaris de no grafia-les en plural, per coherència tampoc no les haurien de dir en plural; però, en canvi, sí que les hi diuen!

Potser seria hora de començar a capgirar aquest criteri tradicional de no voler escriure la *s* del plural i posar en un mateix pla la llengua escrita i la llengua oral, com la GCC. El diari *Avui* ja ho fa: tot i que no en diuen res en el llibre d'estil, han normalitzat l'ús de les formes amb la *s* final: «Vendre CDs i DVDs pirates [...] és una acció mereixedora de dos anys de presó?»⁴; un article d'Isabel-Clara Simó del 7 de febrer del 2007 es titulava «SMSs», que no és el mateix que «SMS».

Arribats a aquest punt, caldria plantejar-se si s'ha de grafia-les *CDs*, *CD's*, *CDS* o *cedés*, i seria un debat positiu, perquè voldria dir que hem deixat enrere la fase d'intransigència a escriure el plural. Segurament s'hauria de funcionar per descart. La *s* majúscula, tot i que és la que adopta el GDLC per a fer el plural de *CD-ROM* (*CD-ROMS*), pot confondre perquè es pot prendre la *S* com una lletra pròpiament de la sigla. *CDS*, per exemple, és la sigla del partit polític Centre Democràtic i Social; i *ETTTS* podria no entendre's que es tracta

del plural de *ETT*. Per tant, és una opció com a mínim qüestionable.

La grafia desplegada de la sigla, *cedé* (o minuscultzada en casos com *TAC* > *tac*, *CAP* > *cap*), presenta dos inconvenients importants: 1) per a arribar-hi cal que la sigla assoleixi un grau elevat d'arrelament en la llengua general; això fa que no sigui un mecanisme àgil, ja que no ens soluciona la necessitat de pluralitzar les sigles des del primer moment que arriben a la llengua; i 2) bo i que la sigla hagi arrelat en la llengua, és un sistema que no funciona en tots els casos: es pot desplegar *CD* (*cedé*), *DVD* (*devedé*) i *PC* (*pecé*), però resulta força incòmode fer-ho amb *MP3* (*emapetrès?*, *ema-petres?*), *ADSL* (*adessaela?*, *a-de-essa-ela?*) o *USB* (*uessabé?*, *u-essa-be?*); i en casos com *tac* i *cap*, s'entraria en conflicte amb altres mots ja existents en la llengua. Per tant, desplegar la sigla no és gaire útil d'una manera sistemàtica.

O sigui que ens queda escriure la *s* minúscula, amb apòstrof o sense. Totes dues possibilitats tenen un punt de raresa, no ho negaré, però segurament escriure-ho sense apòstrof queda un pèl menys estrany, perquè l'apòstrof davant la *s* l'associem més amb l'anglès; en català ja té altres funcions i és innecessari donar-n'hi una altra. Per tant, seguint aquestes pautes, el plural de *CD* no hauria de ser *CD* ni *CDS* ni *CD's*, sinó *CDs*. I si arriba el dia que es decideix entrar *cedé* al diccionari, endavant! La regularització del plural ja estarà feta!

Es tracta d'un criteri unívoc per a adaptar ràpidament a la llengua escrita un tret morfològic de la llengua oral; en definitiva, un criteri que esmenaria d'una manera senzilla i pràctica la distància que hi ha entre l'una i l'altra. I em sembla que l'*Avui* ha encertat no solament el criteri, sinó també l'opció per a plasmar-lo. ♦

4. *Avui*, 6-3-2009.

Els primers guies turístics de Roma que parlen català

RomaQui

www.romaqui.com

Visites guiades per a grups
Visites guiades per a individuals
Visites guiades per les escoles catalanes

Descobreix Roma en català!
romaquicat@romaqui.com